

KAJIAN PELANCONGAN 'ECOTOURISM' DI TAMAN NEGARA
GUNUNG MULU.

OLEH
TIE SUONG PING

DIAJUKAN KEPADA
PUSAT PENGAJIAN
PERUMAHAN, BANGUNAN DAN PERANCANGAN
UNIVERSITI SAINS MALAYSIA

UNTUK MEMENUHI SEBAHAGIAN DARI
SYARAT-SYARAT BAGI MENDAPAT' GELAR
SARJANA SAINS PERANCANGAN
DENGAN KEPUJIAN

FEBRUARI 1998

MIKROFILM
5239

KAJIAN PELANCONGAN 'ECOTOURISM' DI TAMAN NEGARA
GUNUNG MULU.

DISEDIAKAN OLEH
TIE SUONG PING

FEBRUARI 1998

ABSTRAK

Kajian ini adalah bertujuan untuk mengkaji potensi pembangunan pelancongan ecotourism di kawasan kajian Taman Negara Gunung Mulu. Selain itu, keberkesanan pengurusan adalah penting dalam membangunkan industri pelancongan ecotourism di kawasan kajian. Hal ini dituju terutamanya bagi kawasan yang mengamalkan konsep pelancongan ecotourism yang berasaskan alam sekitar sebagai sumber pelancongan yang utama.

Hasil daripada kawasan kajian ialah kawasan kajian memang merupakan satu kawasan yang berpotensi dibangunkan sebagai satu destinasi pelancongan ecotourism. Hal ini memandangkan kawasan kajian tersebut mempunyai sumber semulajadi yang begitu menarik dan masih belum tercemar.

Selain itu, pihak berkuasa (Jabatan Taman Negara dan Hidupan Liar) telah mengemukakan beberapa strategi yang penting dalam membangunkan kawasan kajian di samping dapat mengelakkan kerosakan terhadap alam sekitar. Walau bagaimanapun terdapat banyak masalah dalam pengurusan taman kerana terdapat masalah-masalah yang sukar dikawal oleh pihak berkuasa.

Hasil daripada kajian didapati pelancongan ecotourism telah banyak membawa pembangunan ekonomi kepada kawasan kajian. Pembangunan ecotourism telah dapat menolong meningkat ekonomi penduduk tempatan dengan mewujudkan lebih banyak peluang pekerjaan. Walau bagaimanapun, pihak berkuasa telah mengalami banyak masalah pengurusan dalam menguruskan taman disebabkan masalah kewangan dan kekurangan kakitangan.

ABSTRACT

The purpose of this research is to study the potential development of ecotourism in this area, Mulu National Park. Other than that, the effectiveness of management is also important in developing the ecotourism industry in the research area. This is essential especially for the area which exercise ecotourism concept base on environment as the main tourism attraction or source.

As a result from research, the area studied is definitely a potential area to be developed as a ecotourism destination. This is because the area have natural resources with are attractive and not polluted.

The authority have proposed a lot of important strategy in developing the studied area and also prevent damage to the environment. But there are problems in park management because of problems which are hard to handle by the authority.

According to research, ecotourism have contribute much to the local economic development to the area. Ecotourism development have helped in increasing economy and job opportunity for the local inhabitants. Other than that, the authority have faced many management problems in managing the park because of financial problems and the shortage of human power.

PENGHARGAAN

Mula-mula sekali, saya ingin bersyukur kepada Tuhan kerana limpah kurnia dan tenaga yang telah dianugerahkan olehnya kepada saya untuk membolehkan saya melaksanakan kajian latihan ilmiah ini dengan penuh yakin, bersemangat sehingga membolehkan saya menyiapkan Laporan ini pada waktu yang ditetapkan.

Saya juga ingin mengucapkan ribuan terima kasih kepada Dr. Nurwati yang merupakan penasihat dan pembaca pertama saya dalam kajian latihan ilmiah ini kerana telah banyak memberi bimbingan, petunjuk, nasihat, teguran, galakkan dan motivasi kepada saya sehingga laporan ini dapat disiapkan pada waktunya.

Seterusnya kepada ayahanda dan bonda, abang, kakak dan adik yang telah bertungkus lumus mencari nafkah bagi membiayai pembelanjaan 5 tahun di universiti, saya juga ingin mengucapkan setinggi-tinggi terima kasih kepada mereka. Saya cuma ingin menyatakan kepada mereka bahawa jasa dan budi mereka akan saya kenang untuk selama-lamanya. Saya juga mengucapkan terima kasih kepada adik saya yang telah menolong saya mencari maklumat-maklumat yang amat berguna dalam kajian ini.

Tidak dilupakan juga pihak-pihak lain seperti yang dinyatakan dibawah ini yang telah banyak membantu dalam memberi maklumat kepada saya semasa menjalankan kajian latihan ilmiah ini:

- David W. Gill, development Officer, Taman Negara Mulu.
- Jack Liam, Pengawai Penguasa, Jabatan Perhutanan Mulu.
- Encik Morris, Officer Jabatan Perhutanan Mulu.

S.P. TIE

Feb 1998.

Senarai Rajah	Muka Surat
Rajah 1.1 : Carta Aliran Metodologi Kajian	10
Rajah 2.1: Impak jenis pelancong ke atas alam sekitar destinasi pelancongan.....	15
Rajah 3.1: Jumlah Pelancong Yang melawat Taman Negara Gunung Tahan Dari Tahun 1985-1995.....	44
Rajah 4.1: Jumlah Kedatangan Pelancong KE Kawasan Kajian Dari Tahun 1986-1997.....	79
Rajah 4.2: Corak Aktiviti Rekreasi Di Kawasan Kajian.....	83
Rajah 5.1: Organisasi taman negara Gunung Mulu	91

Senarai Peta	Muka Surat
Peta 3.1 : Lokasi Taman-taman Negara di Negeri Sarawak	50-1
Peta 4.1 : Pelan Lokasi Gunung Mulu	61-1
Peta 4.2 : Pelan Tapak Gunung Mulu	61-2
Peta 4.3 : Pelan Topografi Gunung Mulu	64-1
Peta 4.4 : Pelan Zon Pengurusan Gunung Mulu	65-1
Peta 4.5 : Pelan Menunjukkan Forest Trials	77-1

Isi Kadungan

Muka Surat

ABSTRAK	i
PENGHARGAAN	iii
SENARAI JADUAL	iv
SENARAI GAMBAR FOTO	iv
SENARAI RAJAH	v
SENARAI PETA	v

1. PENDAHULUAN	1
1.1 Isu Dan Masalah	1
1.2 Matlamat Kajian	4
1.3 Kepentingan Kajian	4
1.4 Objektif Kajian	5
1.5 Skop Kajian	6
1.6 Kawasan Kajian	6
1.7 Metodologi	7
1.8 Masalah Kajian	11
1.9 Jadual Kerja Bagi Menjalankan Penyelidikan	12
2. Teori-Teori Pelancongan	14
2.1 Jenis Pelancong	14
2.2 Definisi Pelancongan:	15
2.3 Definisi Industri Pelancongan	18
2.4 Definisi Hasil Pelancongan	20
2.5 Konsep-konsep Pelancongan	21
2.6 Definisi Ecotourism	21
2.7 Konsep Pengurusan	26
2.7.1 Input Sistem Model Pengurusan	27
2.7.2 Fungsi-fungsi utama sistem pengurusan	28
2.7.3 Pengurusan Pelawat	28
2.8 Kapasiti Tampung	31
2.9 Rumusan	33
3. Pembangunan Pelancongan Ecotourism	35
3.1 Pengenalan	35

3.2 Potensi Pelancongan Di Malaysia	35
3.2.1 Prospek Industri Pelancongan	38
3.2.2 Pencapaian industri pelancongan di bawah rancangan Malaysia ke enam (1991-1995)	39
3.3 Tren Pembangunan Pelancongan Ecotourism	41
3.4 Potensi Pelancongan Ecotourism Di Malaysia	44
3.5 Potensi Pelancongan ecotourism di Sarawak	48
3.5.1 Jumlah pelancong yang datang ke Sarawak	49
3.5.2 Taman-taman Negara Di Sarawak	50
3.6 Ordinan Taman Negara Sarawak 1973	52
3.7 Impak Pembangunan Pelancongan Ecotourism	55
3.7.1 Impak Positif	55
3.7.2 Impak Negatif	58
✓ 3.8 Rumusan	60
4. Ecotourism Di Kawasan Kajian	62
4.1 Pengenalan	62
4.2 Latar Belakang	62
4.2.1 Lokasi dan Keluasan	62
4.2.2 Topografi dan Geologi	64
4.2.3 Demografi	64
4.2.4 Ekonomi Penduduk Tempatan	66
4.2.5 Flora dan Fauna	67
4.2.6 Sejarah	67
4.3 Tarikan Pelancongan	68
4.3.1 Kemudahan yang ditawarkan	73
4.4 Potensi Pelancongan	78
4.4.1 Kedatangan Pelancong mengikut tahun	78
4.4.2 Bilangan Kedatangan pelancong mengikut bulan dari tahun 1986-1997	81
4.4.3 Corak Pengembaraan	82
4.4.4 Corak aktiviti Rekreasi	83
4.4.5 Kewarganegaraan pelawat	85
4.4.6 Travel agensi	86
4.4.7 Pakej Pengembaraan yang ditawarkan	87
4.5 Sumbangan Pelancongan Kepada Ekonomi Penduduk Tempatan	88
4.6 Sumbangan Pelancongan Ecotourism Kepada Alam Sekitar	89
✓ 4.7 Rumusan	90
5. Pengurusan Taman	91
5.1 Pengenalan	91
5.2 Pengurusan National Park	91
5.2.1 Pentadbiran Taman Dan Organisasi Pentadbiran	91
5.2.2 Zon Pengurusan	92
5.2.3 Strategi Pengurusan	93

5.2.4 Strategi pengurusan hidupan Liar	94
5.2.5 Program pengurusan	94
5.2.6 Halangan kepada strategi pengurusan	96
5.3 Kapasiti tampung	98
5.3.1 Show caves	98
5.3.2 Laluan hutan (forest trails)	99
5.4 Pembesaran Taman (Park Extension)	100
5.5 Penguatkuasaan Undang	102
5.6 Perbelanjaan dan Pendapatan	103
5.7 Jumlah hasil yang didapati dari pelancongan ecotourism	103
✓ 5.8 Rumusan	104
6. <i>Isu, Masalah, Penemuan dan cadangan</i>	105
6.1 Pengenalan	105
6.2 Isu Pembangunan Pelancongan Taman Negara Mulu	105
6.2.1 Kedatangan Jumlah Pelancong Yang Semakin Meningkat	105
6.2.2 Menggalakkan Pembangunan Ekonomi Kawasan Kajian	106
6.3 Masalah Pelancongan Di Taman Negara Mulu.	106
6.3.1 Kesan Pelancongan Ke Atas Alam Sekitar	107
6.3.2 Masalah Pengurusan	107
6.3.3 Masalah Ekonomi	109
6.3.4 Masalah Penguatkuasaan Undang-undang	110
6.4 Penemuan kajian	111
6.4.1 Potensi Pelancongan	111
6.4.2 Pengurusan	114
6.4.3 Ekonomi Penduduk Tempatan	116
6.4.4 Alam Sekitar	117
6.5 Cadangan Pembangunan ecotourism	117
✓ 6.6 Rumusan	120
7. <i>Kesimpulan</i>	121

Rujukan

Lampiran 1

Lampiran 2

Lampiran 3

1. PENDAHULUAN

1.1 Isu Dan Masalah

Industri pelancongan semakin pesat membangun di negara-negara maju dan negara-negara membangun dan telah menyediakan kombinasi antara kemudahan mengisi masa lapang, kemudahan penginapan dan pemiagaan dan lain-lain lagi.

Industri pelancongan merupakan pemiagaan yang besar dan semakin berkembang di seluruh dunia. Permintaan untuk pelancongan antarabangsa dan domestik akan terus berkembang sepanjang tahun 1990 an dan menjelang tahun 2000. Ketibaan pelancong antarabangsa akan melebihi 620 juta orang di mana-mana destinasi yang mempunyai alam semulajadi yang indah dan menarik. Destinasi-destinasi inilah yang akan menjadi tumpuan para pelancong. Oleh itu, negara-negara destinasi tersebut dijangka akan mengalami pembangunan pelancongan yang pesat.

Pembangunan pelancongan telah dihubungkan dengan fahaman bahawa ia akan mendatangkan banyak sumbangan positif kepada komuniti sesebuah destinasi pelancongan dari segi sosial, ekonomi dan pemeliharaan alam semulajadi. Walau bagaimanapun, pengalaman-pengalaman yang lalu menunjukkan ia juga boleh mendatangkan banyak impak negatif kepada alam sekitar sesuatu destinasi pelancongan, khususnya kebudayaan dan alam semulajadinya.

Pemeliharaan keindahan dan warisan produk-produk pelancongan seperti hutan, gunung, pantai, tasik, flora dan fauna merupakan faktor utama pertumbuhan dan '*survival*' jenis pelancongan ini. Contoh terbaik yang membuktikan pelancongan berupaya melindungi sumber-

sumber semulajadi dapat dilihat daripada pembukaan taman-taman negara di seluruh dunia yang dipelopori oleh pembangunan Taman Negera Yellowstone di Amerika Syarikat pada tahun 1972. Pembukaan taman-taman negara membolehkan perlindungan hidupan liar yang lebih berkesan. Pendapatan daripada perbelanjaan para pelancong boleh digunakan untuk menyenggarakan laluan-laluan hutan dan kemudahan-kemudahan yang disediakan. Tambahan pula, kehadiran pelancong boleh menjauhkan atau mengelakkan aktiviti pemburuan secara haram.

Walau bagaimanapun, pembangunan ecotourism yang tergesa-gesa untuk mengaut keuntungan tanpa perancangan dan pengurusan yang sempurna boleh menyebabkan kemusnahan atau kerosakan kepada kualiti alam semulajadi yang menjadi daya tarikan kepada para pelancong serta kemudahan yang disediakan. Pertambahan pelancong yang ramai serta tidak bertanggungjawab, tanpa kawalan, dan ketiadaan usaha meningkatkan kemudahan-kemudahan yang sedia ada untuk menampung mereka boleh mengakibatkan kapasiti sesebuah destinasi pelancongan dilampaui. Kemerosotan dan kerosakan alam sekitar serta perbuatan manusia akan berlaku seperti kemusnahan tumbuhan liar akibat dipijak, dipetik dan ditebang, gangguan terhadap habitat serta tabiat binatang akibat pemberian makanan yang tidak sesuai, pengambilan gambar foto secara berleluasa dan pembunuhan secara haram, pencemaran akibat pembuangan sampah dan sisa buangan lain, kerosakan kemudahan-kemudahan pelancongan akibat "*vandalism*" dan sebagainya.

Contohnya, Sochow (1976)¹ melaporkan lebih 300 ekspedisi pendakian gunung sejak tahun 1949 telah menyebabkan kemusnahan tumbuh-tumbuhan yang berleluasa dan pengumpulan sampah-sarap yang serius di tebing Gunung Everest dan puncak-puncak di Banjaran Gunung

¹ Dipetik daripada Murphy, P.E. (1985) *Tourism: A Community Approach*, Methuen & Co., London, ms 32.

Himalaya. Beed dan Clement (1961)² pula telah melahirkan perasaan bimbang bahawa pertambahan pelancong yang ramai ke Tahiti juga akan mengakibatkan keadaan ekologi yang tidak diurus dengan teliti dan gigih. Keadaan ini juga berlaku di Malaysia seperti yang telah berlaku di Taman Negara Batu Niah, Sarawak. Taman negara ini terpaksa ditutup kerana bimbang akan kepupusan burung layang-layang akibat aktiviti pelancongan yang giat. Aktiviti pelancongan dan aktiviti mengutip '*birdnets*' (sarang burung layang-layang) oleh penduduk tempatan telah menyebabkan habitat burung layang-layang terganggu. Aktiviti-aktiviti ini telah menyebabkan jumlah burung layang-layang semakin berkurangan di kawasan Taman Negara Batu Niah.

Oleh itu, pengurusan pembangunan pelancongan di destinasi-destinasi ecotourism yang sensitif, khususnya destinasi yang menjadikan alam semulajadi sebagai satu produk pelancongan harus dititikberatkan agar pembangunan pelancongan mampan dapat diwujudkan. Ini menjadi lebih penting apabila pelancongan ecotourism yang berasaskan alam semulajadi kian popular dan digemari sejak pertengahan tahun 1980 sehingga tahun 1990 dan ianya dijangkakan akan berterusan untuk tahun-tahun seterusnya. Ini disebabkan oleh kesedaran masyarakat antarabangsa tentang kemusnahan alam semulajadi yang berleluasa kian meningkat dan ramai yang ingin mengunjungi, mempelajari dan memeliharanya sebelum ia menjadi pupus.

Dalam latihan ilmiah ini, tumpuan penyelidikan adalah terhadap kepentingan pengurusan taman dan kesannya ke atas ekonomi tempatan dan alam sekitar. Pengurusan taman yang sempurna akan menolong dalam perlindungan taman negara daripada dicemari.

² Dipetik daripada Mathieson, Alistair dan Wall, Geoffery (1991) *Pelancongan : Impak Ekonomi, Fizikal dan Sosial*, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur, ms. 101. (penterjemah Abdul Kadir Hj. Din)

1.2 Matlamat Kajian

Matlamat kajian ini adalah untuk mengenalpasti sejauh manakah keberkesanan pengurusan taman dari segi menggalakkan kedatangan pelancong, mengurus pelancong dan seterusnya menyumbangkan pembangunan ekonomi kepada penduduk tempatan dan perlindungan alam sekitar. Sebelum ini kawasan kajian merupakan kawasan yang terpencil dan penduduknya kebanyakan berasaskan aktiviti pertanian sara diri. Selepas kawasan kajian dikenalpasti sebagai satu destinasi ecotourism, ramai penduduk tempatan telah terlibat dalam sektor pelancongan seperti berperanan sebagai pembantu pelancong, bekerja di hotel-hotel, chalet dan sebagainya. Konsep pelancongan ecotourism ini jika tidak mempunyai sistem pengurusan yang baik akan mengakibatkan kerosakan alam sekitar pada masa depan.

1.3 Kepentingan Kajian

Sebelum ini telah banyak kajian mengenai pelancongan ecotourism dibuat di luar negara. Kebanyakan kajian yang dibuat di luar negara adalah mengkaji tentang kesan aktiviti pelancongan ini ke atas alam sekitar, habitat dan kebudayaan sesuatu penduduk tempatan. Banyak kajian telah menyatakan aktiviti pelancongan telah menyebabkan kerosakan sesuatu destinasi pelancongan. Namun begitu, di Malaysia kajian yang dilakukan hanya tertumpu kepada kesan pelancongan terhadap ekonomi tempatan.

Kajian ini adalah berbeza dengan kajian-kajian yang telah dibuat kerana kajian ini adalah lebih tertumpu kepada pengurusan taman negara untuk memelihara alam sekitar. Kajian ini adalah penting untuk mencegah alam sekitar kawasan kajian daripada tercemar akibat daripada pembangunan aktiviti pelancongan. Selain itu, kawasan kajian merupakan satu kawasan yang

sangat berpotensi dibangunkan sebagai destinasi pelancongan yang terkenal. Kepentingan kajian ini adalah seperti berikut:-

1. Kawasan kajian mempunyai keindahan alam semulajadi yang cantik seperti gua-gua semulajadi dan hutan tropika yang masih belum tercemar. Kawasan-kawasan ini mempunyai potensi yang tinggi dibangunkan sebagai destinasi pelancongan 'ecotourism'
2. Kajian pelancongan ecotourism adalah penting kerana ia merupakan satu strategi pemeliharaan alam semulajadi. Konsep pelancongan ecotourism jika terdapat pengurusan yang sistematik akan menolong pemeliharaan alam sekitar kawasan kajian.
3. Pembangunan kegiatan pelancongan di kawasan kajian memang tidak dinafikan berkemampuan membangunkan dan meningkatkan ekonomi tempatan. Pembangunan pelancongan ecotourism di kawasan kajian telah menawarkan banyak peluang pekerjaan kepada penduduk tempatan.
4. Penglibatan penduduk tempatan dalam aktiviti pelancongan secara tidak langsung mampu meningkatkan kemahiran penduduk tempatan. Selain itu, ia juga menggalakkan kerajaan memberi lebih banyak latihan kepada golongan penduduk tempatan dan ini selaras dengan strategi pembangunan orang asli.

1.4 Objektif Kajian

Untuk mencapai matlamat di atas, beberapa objektif kajian telah ditetapkan supaya kajian yang dijalankan adalah komprehensif. Objektif-objektif itu ialah :-

1. Mengkaji potensi-potensi ecotourism di kawasan kajian.
2. Mengkaji sumbangan pembangunan ecotourism kepada penduduk tempatan.
3. Mengkaji kemudahan-kemudahan (penginapan dan pengangkutan) yang ditawarkan.
4. Mengkaji impak daripada pelaksanaan ecotourism kepada kawasan kajian.

5. Mengkaji strategi-strategi pembangunan taman oleh pihak berkuasa.
6. Mengkaji keberkesanan pengurusan Taman Negara
7. Cadangan strategi pembangunan ecotourism di kawasan kajian.

1.5 Skop Kajian

Kajian ini akan dijalankan di Taman Negara Mulu (Taman Negara Mulu), Sarawak. Kawasan kajian mempunyai keindahan alam semulajadi yang cantik dan sangat berpotensi dibangunkan sebagai destinasi pelancongan yang berkonsepkan 'ecotourism'. Memandangkan terdapatnya potensi pembangunan pelancongan di kawasan kajian, maka pengurusan taman yang sistematik adalah penting untuk mengelakkan kerosakan alam sekitar pada masa akan datang.

Skop kajian yang dijalankan akan merangkumi:

1. Mengkaji teori-teori berkenaan dengan industri pelancongan.
2. Mengkaji senario pembangunan pelancongan ecotourism.
3. Mengkaji perkembangan industri pelancongan di Malaysia dan di Negeri Sarawak.
4. Membuat cadangan bagi memajukan industri pelancongan ecotourism di kawasan kajian.

1.6 Kawasan Kajian

Kawasan yang dipilih sebagai kawasan kajian adalah di Taman Negara Mulu, Sarawak. Kawasan ini mempunyai keluasan 52,886 hektar dan terletak di antara Bahagian IV (Mini) dan Bahagian V (Limbang) Negeri Sarawak. Taman Negara Mulu dibuka kepada orang ramai atau sebagai destinasi pelancongan berkonsepkan ecotourism pada tahun 1974. Aktiviti yang dijalankan di kawasan kajian ialah melawat Gua (Show Caves) dan menjajah gua (adventure caving).

Aktiviti melawat gua adalah dijalankan di empat gua yang utama iaitu di Gua Angin (wind caves), Gua Air Jemih (Clearwater Caves), Gua Lang (Lang Caves) dan Gua Rusa (Deer Caves). Bagi pelawat-pelawat yang inginkan aktiviti yang lebih mencabar, 11 gua lagi telah dibuka untuk dijalankan '*adventure caving*'. Selain itu, pelawat juga boleh memilih untuk melawat Puncak Gunung Mulu (Mulu Summit) dan Pinnacles.

Taman Negara Mulu juga kaya dengan hidupan flora dan fauna. Hutan asli ini menampung lebih daripada 20,000 spesis binatang (kebanyakan serangga) dan melebihi 3,500 spesis tumbuh-tumbuhan, tidak termasuk 8,000 jenis fungi.

Taman Negara Gunung Mulu dipilih sebagai kawasan kajian kerana terdapatnya potensi kawasan kajian dimajukan sebagai destinasi pelancongan ecotourism. Kawasan ini masih belum tercemar dan merupakan satu kawasan yang menarik dan cantik. Kawasan ini dipilih juga disebabkan ia baru dibuka sebagai destinasi pelancongan yang terkenal di Sarawak.

1.7 Metodologi

Metodologi kajian yang dibincangkan ini merupakan metodologi kajian secara umum yang merangkumi keseluruhan proses penyelidikan yang dijalankan di peringkat permulaan latihan ilmiah (iaitu pemilihan bidang dan tajuk kajian) sehingga ke peringkat akhir (iaitu penyediaan laporan akhir).

Secara ringkasnya metodologi umum kajian boleh dibahagikan kepada 6 peringkat seperti berikut:

1. Kajian awal

-meliputi pemilihan topik yang sesuai melalui rundingan dengan pensyarah yang mengambil kira masa, masalah kajian dan kos kajian. Pada peringkat ini, isu dan masalah yang hendak dikaji dikenalpasti. Selain itu, aspek-aspek teoritikal yang berkaitan dengan tajuk, isu dan masalah kajian juga akan dibincangkan.

2. Pemahaman bidang kajian

-melibatkan pemahaman aspek-aspek yang hendak dikaji seperti pembentukan matlamat kajian, objektif kajian, hipotesis kajian dan metodologi kajian.

3. Bahagian teori

-meliputi pembacaan teori-teori yang berkaitan dengan pelancongan. Peringkat ini juga melibatkan pembahagian tajuk kajian kepada sub-sub topik di dalam bab-bab tertentu untuk memudahkan penyusunan dan pencarian bahan-bahan kajian, berdasarkan kepada keperluan setiap sub topik.

4. Sumber dan kaedah pengumpulan maklumat

-mengenalpasti data-data yang perlu dikumpulkan dan cara mendapat data tersebut. Terdapat 2 jenis data utama yang hendak dikumpulkan iaitu data primer, dan data sekunder. Data primer dikumpul melalui pengamatan dan pengambilan gambar foto di kawasan kajian. Soal selidik tidak dijalankan kerana menghadapi masalah masa dan kos menjalankan soal selidik adalah terlalu tinggi. Hal ini kerana kebanyakan penghuni atau penduduk tempatan tinggal berselerak dan kawasan kajian juga menghadapi masalah pengangkutan yang serius. Pengangkutan yang utama di kawasan kajian adalah melalui

sungai dengan menggunakan bot-bot kecil. Kos penyewaan bot untuk melawat satu kawasan ke kawasan lain adalah terlalu tinggi.

Sementara itu, data sekunder dikumpul daripada sumber-sumber bercetak seperti laporan-laporan, buku, risalah-risalah, majalah-majalah, internet dan sebagainya. Manakala data tertier dikumpul melalui temubual dengan pengawai-pengawai jabatan sebagai sokongan kepada data primer dan sekunder.

Di antara jabatan-jabatan dan agensi-agensi yang dikunjungi dan dihubungi untuk mendapat data sekunder adalah:-

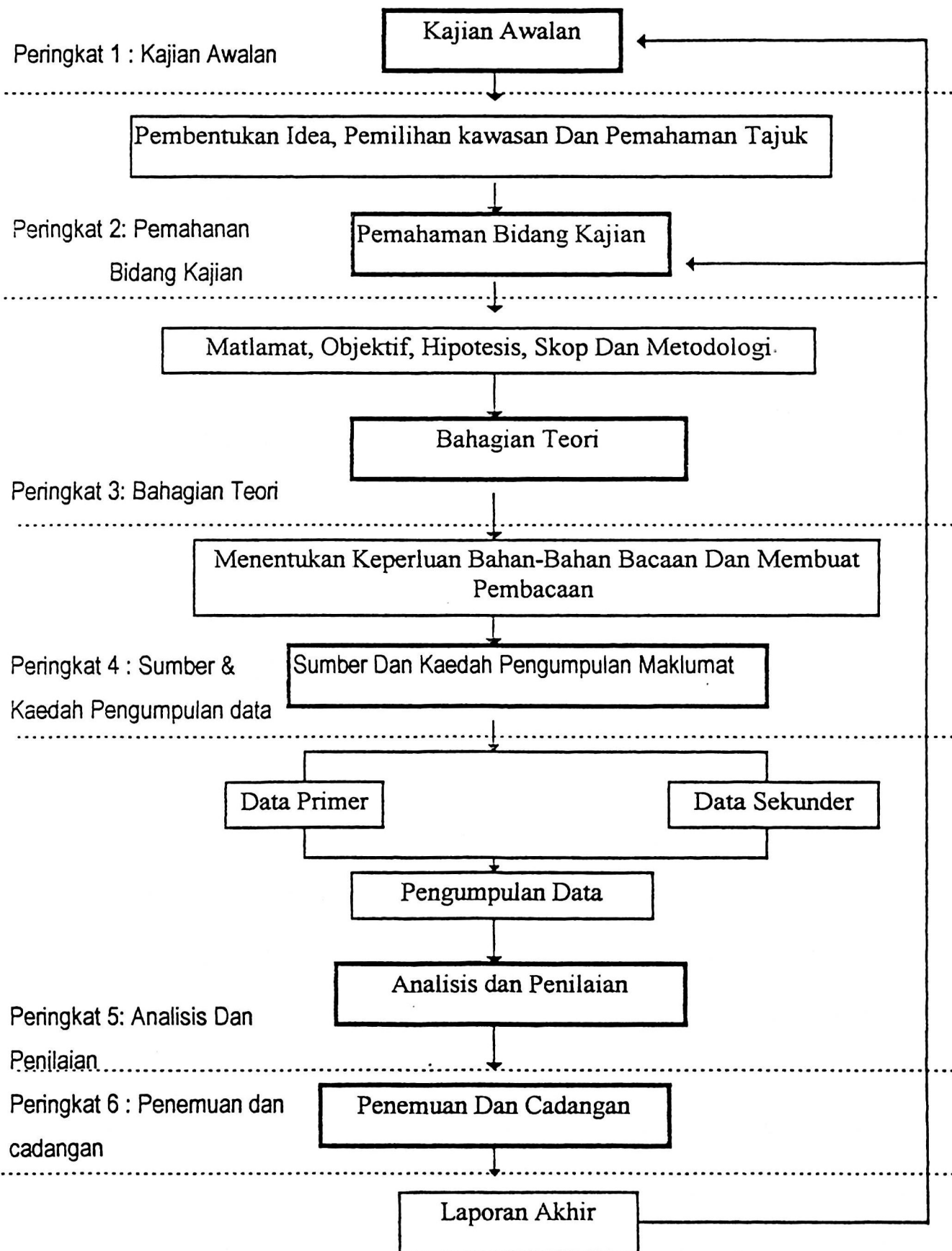
- i. Lembaga Pelancongan Sarawak
- ii. Syarikat Penerbangan Malaysia
- iii. Agensi-agensi Pelancongan
- iv. Jabatan Perhutanan Sarawak Bahagian Miri.
- v. Perpustakaan awam
- vi. Jabatan Taman Negara dan Hidupan Liar, Kuching (*National Park and Wildlife Office*)

5. Analisis data

Data-data yang didapati dianalisis secara general. SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) perlu digunakan kerana kajian soal-selidik tidak dijalankan. Kebanyakan data yang dikumpul dari laporan dan maklumat melalui perbualan dengan pengawai kerajaan akan dianalisis secara general sahaja.

6. Penemuan dan cadangan

-penemuan analisis akan digunakan untuk membantu proses membuat cadangan.

Rajah 1.1: Carta Aliran Metodologi Kajian

1.8 Masalah Kajian

Antara masalah-masalah yang dihadapi semasa kajian ini dilakukan ialah :

1. Masalah Masa, Tenaga dan Kewangan

Masalah masa berlaku disebabkan oleh lokasi kawasan kajian yang terletak di Negeri Sarawak. Ini menyebabkan kajian ini hanya boleh dijalankan semasa cuti antara semester. Selain itu, lokasi kawasan kajian terletak di pedalaman Negeri Sarawak telah mengambil masa yang lama untuk sampai ke kawasan kajian. Masalah kewangan merupakan masalah utama yang dialami kerana setiap kali kajian yang dilakukan memerlukan perbelanjaan yang besar. Perbelanjaan besar ini termasuk tambang pengangkutan ke kawasan kajian, kemudahan penginapan di kawasan kajian semasa menjalankan soal selidik dan lawatan tapak. Penyelidik juga harus melawat ke pelbagai jabatan di 'Bahagian' yang berlainan di Negeri Sarawak.

2. Masalah Pengumpulan Data

Semasa proses pengumpulan data atau maklumat dijalankan, pengkaji juga menghadapi pelbagai masalah seperti layanan yang kurang memuaskan dan kurang komitmen serta kerjasama daripada kakitangan sesebuah jabatan. Masalah etika pekerja yang buruk yang berlaku di setiap jabatan menyulitkan lagi proses komunikasi. Data-data mungkin sukar didapati kerana kemungkinan data-data yang dikehendaki merupakan data-data yang sulit. Data-data dari soal selidik mungkin tidak tepat kerana tiada kerjasama dari pihak penduduk tempatan. Masalah pengumpulan data juga wujud kerana kawasan kajian adalah jauh dari tempat tinggal penyelidik, maka sekiranya terdapat data-data yang tertinggal semasa penyelidikan dijalankan adalah sukar diperolehi semula kerana masalah kos perbelanjaan yang tinggi. Kawasan kajian juga terletak terlalu pedalaman dan penghuni kawasan kajian tinggal secara berselerak. Selain itu, kawasan kajian tidak mempunyai sistem

pengangkutan yang baik. Sistem pengangkutan yang utama adalah melalui sungai dengan bot-bot. Hal ini telah menyebabkan sosial selidik untuk mendapatkan data-data sosio-ekonomi penduduk tempatan susah diperolehi. Hal ini juga telah menyebabkan kos kajian semakin meningkat.

3. Rujukan

Kesukaran mendapat rujukan ecotourism di perpustakaan dan tempat-tempat lain.

1.9 Jadual Kerja Bagi Menjalankan Penyelidikan

Penyelidikan ini akan dijalankan dalam masa satu tahun iaitu 2 semester tahun pengajian. Kajian penyelidikan bermula pada semester 1 sesi 1997/98 dan siap pada semester ke-2. Semester 1 akan membuat penyediaan seperti pemilihan topik penyelidikan yang sesuai dengan mengambil kira masa dan kos penyelidikan. Penyelidik juga berbincang dengan pensyarah tentang isu masalah yang terlibat dalam kajian penyelidikan tersebut. Selain itu, penyelidik juga akan membuat pembacaan yang berkaitan dengan teori-teori pelancongan pada semester 1. Penyelidik juga akan membuat persiapan mengumpul data-data yang berguna untuk menjalankan penyelidikan semasa cuti semester. Persiapan ini adalah termasuk memastikan data-data yang diperlukan dan dari mana data-data itu boleh didapati.

Memandangkan kawasan kajian adalah jauh dari kediaman penyelidik, maka kajian kes di kawasan kajian hanya akan dijalankan semasa cuti semester. Penyelidik akan melawat ke kawasan kajian untuk menjalankan soal selidik dan membuat pengamatan di kawasan kajian. Penyelidik juga akan menuju ke jabatan-jabatan kerajaan untuk mengumpul data-data sekunder yang berkaitan dengan kajian tersebut.

Semasa semester ke-2, penyelidik akan membuat analisis data-data yang diperolehi sama ada daripada data primer atau data sekunder. Sepanjang semester kedua ini, penyelidik akan menyiapkan laporan akhir penyelidikan.

2. Teori-Teori Pelancongan

2.1 *Jenis Pelancong*

Jenis pelancong boleh dibahagi kepada kumpulan-kumpulan tertentu yang bergantung kepada minat dan keperluan mereka. Secara umumnya, pelancong boleh dibahagikan kepada 3 kumpulan utama iaitu:-

1. Psychocentrics

Psychocentrics mempunyai keperluan yang kuat untuk ketetapan dan keupayaan dalam aksi mereka. Apabila dalam perjalanan, mereka lebih suka melawat destinasi-destinasi yang biasa dilihat. Mereka tidak bertujuan untuk meneroka dan mengkaji tempat penginapan, makanan, hiburan atau penduduk yang akan mereka temui. Mereka mencari pengalaman yang tidak akan menimbulkan tekanan individu atau terlibat dalam situasi yang luar biasa.

2. Allocentrics

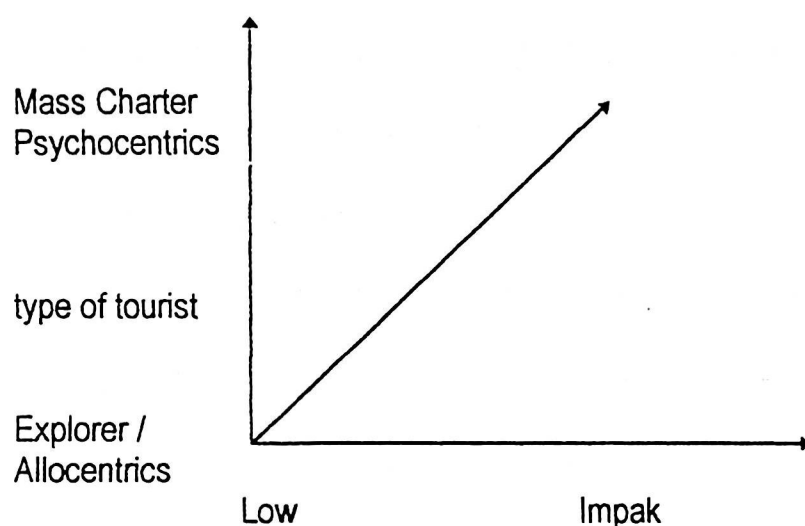
Allocentrics mempunyai keperluan yang kuat untuk kepelbagaian dan pengalaman baru. Apabila dalam perjalanan, mereka suka mencari tempat-tempat yang menawarkan peluang pengalaman yang berbeza dari segi budaya dan alam sekitar. Mereka lebih suka hiburan dan peluang-peluang untuk melihat tempat-tempat menarik yang tidak pernah diminati oleh golongan Psychocentrics.

3. Midcentrics

Midcentrics adalah pelancong yang tidak mengutamakan pengembaraan yang bahaya dan berseronokan, tetapi mereka tidak takut untuk mencuba pengalaman yang baru selagi ianya tidak ganjil ataupun tidak terlalu mencabar. Pasaran berkelompok atau mass market bagi

pelancongan tidak terletak pada lingkungan personaliti pelancong Psychocentrics dan Allocentrics tetapi pada golongan Midcentrics.

Impak-impak kumpulan-kumpulan pelancong ini ke atas alam sekitar sesebuah destinasi pelancongan adalah berbeza. Seperti yang ditunjukkan oleh rajah 2.1, kumpulan pelancong Allocentrics meninggalkan impak yang paling rendah dan kumpulan pelancong Psychocentrics akan meninggalkan impak yang paling tinggi sekiranya mereka datang dengan ramai.

Rajah 2.1: Impak jenis pelancong ke atas alam sekitar destinasi pelancongan.

Sumber: Craig-Smith, Stephen dan French, Christie (1994) *Learning To Live With Tourism*, Pitman Publishing Australia, ms. 4

2.2 Definisi Pelancongan:

Kamus Dewan (1989) mentakrifkan "melancong" sebagai "melawat sambil melihat-lihat (bersenang-senang)" dan "pelancongan" pula bermaksud "perihal melancong" dan "perihal orang melancong dan perkhidmatan-perkhidmatan yang berkaitan"³.

³ Kamus Dewan, ms 703, dipetik daripada Muhammad "Uthman El-Muhammady, Prinsip dan Dasar Pelancongan dari Perspektif Islam", kertas kerja yang dibentangkan dalam Seminar Kebangsaan Pelancongan dari perspektif islam, Hyatt Regency, Kuantan 4^{hb}-5^{hb} September 1995 ms 1.

Manakala dalam "*Oxford English Dictionary*" (1990) pula mendefinisikan pelancongan sebagai "business of providing accomodation and services for tourists" iaitu "pemiagaan yang menyediakan kemudahan penginapan dan perkhidmatan kepada pelancong".

Kamus *Webster's Encyclopedia Unabridge Dictionary of the English Language*, mentakrifkan "the activity of practice of touring, esp. for pleasure" iaitu "kegiatan atau amalan melancong, terutamanya untuk bersenang-senang atau bersuka-suka" juga the occupation of providing local transportation, entertainment, lodging, food, etc., for tourist iaitu pekerjaan mengadakan pengangkutan tempatan, hiburan, penginapan, makanan dan sebagainya untuk pelancong-pelancong. Dengan itu, kelihatan pelancongan adalah sebagai kegiatan tanpa kaitan dengan kawalan dan tujuan keagamaan. Berkaitan dengan ini maka timbullah kata nama di barat 'tourist class' iaitu "Kelas Pelancong" untuk menamakan tempat penginapan dan kenaikan yang paling rendah harganya; juga di antaranya timbul istilah "touristic" sebagai kata sifat dalam Kamus Webster's itu, yang memaksudkan "yang berkait atau yang dinisbahkan kepada pelancong atau perkara yang bersifat tipikal untuk mereka itu". Juga ada istilah 'tourist trap', iaitu yang merujuk kepada pemiagaan, misalnya seperti yang ada pada restoran, kedai dan hotel dan sebagainya yang mengambil kesempatan terhadap pelancong-pelancong dengan mengenakan bayaran tinggi⁴.

⁴ Webster's Encyclopedia Unabridge Dictionary of the English Language, edisi 1989, ms 1498, dipetik daripada Muhammad "Uthman El-Muhammady, Prinsip dan Dasar Pelancongan dari Perspektif Islam", kertas kerja yang dibentangkan dalam Seminar Kebangsaan Pelancongan dari perspektif islam, Hyatt Regency, Kuantan 4th-5th September 1995 ms 1-2.

Persidangan Bangsa-bangsa Bersatu telah mengesyorkan takrif 'pelawat' dan 'pelancong' untuk digunakan dalam kerja mengumpulkan perangkaan pelancongan antarabangsa. Untuk tujuan perangkaan istilah 'pelawat' itu bererti sesiapa yang melawat sesebuah negeri yang lain daripada negeri tempat dia bermastautin, untuk sebarang sebab yang lain daripada menjalankan pekerjaan serta mendapatkan ganjaran dari dalam negeri yang dilawati itu⁵.

Definisi ini meliputi dua perkara, iaitu:

1. pelancong yang merupakan pelawat sementara dan tinggal sekurang-kurangnya 24 jam di negeri yang dilawati itu dan tujuan perjalanan pelawat tersebut dapat dikelaskan ke dalam salah satu tajuk berikut:
 - a. bersenang-senang (berekreasi, bercuti, kesihatan, pelajaran, agama dan sukan);
 - b. Urusan pemiagaan, keluarga, perwakilan, mesyuarat;
2. pesiar atau pelawat sementara yang tinggal tidak sampai 24 jam di negeri yang dikunjungi itu, termasuk pelawat yang tiba dengan kapal pesiar [International Union of Official Travel Organizations (IUOTO)] (Pertubuhan Badan-badan Perjalanan Rasmi 1963:14)].

Pada tahun 1968 IUOTO (sekarang World Tourism Organization - Perbadanan Pelancong Dunia) telah meluluskan definisi yang disyorkan oleh Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu itu, iaitu syor yang telah dibuat pada tahun 1963 dan telah mengalakkan negeri-negeri lain menggunakannya⁶.

Untuk memudahkan pemahaman definisi 'pelancong' dalam penyelidikan ini, definisi 'pelancong' dan 'pelawat' yang dikemukakan oleh Persidangan Bangsa-bangsa Bersatu

⁵ World Tourism Organization (1981), "Technical Handbook on the Collection And Presentation of Domestic and International Tourist statistics: Introduction", World Tourism Organization, Madrid, dipetik daripada Inskip, Edward (1991)- Tourism Planning : An Integrated and Sustainable Development Approach. Van Nostrand Reinhold, New York, ms 19.

⁶ Alister Mathieson dan Geoffery Wall (1991), Pelancongan : Impak Ekonomi, Fizikal dan Sosial, Kuala Lumpur, Dewan Bahasa Dan Pustaka, (penterjemah Abdul Kadir Hj. Din), ms.13.

akan digunakan sebagai panduan kerana definisi yang dikemukakan adalah lebih padat dan tepat.

2.3 Definisi Industri Pelancongan

Pemahaman tentang definisi industri pelancongan amat penting kerana ia akan memudahkan pemahaman seseorang tentang apakah hasil yang akan dipasarkan oleh industri pelancongan tersebut. Terdapat pelbagai definisi yang diperkatakan oleh beberapa tokoh terkenal tentang apakah yang dimaksudkan tentang definisi ini.

G.A. Schmoll dalam bukunya *Tourism Promotion* memberi batasan tentang industri pelancongan sebagai 'pelancongan ialah suatu pengagihan industri yang terdiri daripada perusahaan-perusahaan yang berbeza-beza dalam saiz, petempatan, tugas, jenis organisasi, deretan perkhidmatan yang diberikan dan kaedah yang digunakan untuk memasarkan dan menjualnya⁷'.

Perkembangan industri pelancongan bukanlah suatu industri yang berdiri dengan sendiri, tetapi memerlukan sokongan industri yang menghasilkan perkhidmatan atau pengeluaran yang berbeza antara satu dengan yang lain. Perbezaan ini bukan sahaja dalam perkhidmatan yang diberikan, tetapi juga berhubung dengan saiz industri itu, tempat atau lokasinya, keadaan atau persekitarannya, fungsi organisasi yang mengelolakan, atau cara pemasarannya.

⁷ G.A.Schmoll, *Tourism International Press*, London, 1977, ms. 30 dipetik dari Drs. Oka A Yeoti (1988) *Pemasaran Pelancongan*, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur (ubahsuai) Abdul Jalil Haji Anuar, ms.1

Profesor Hunzikerziker memberi definisi industri pelancongan sebagai 'perusahaan pelancongan merupakan suatu kewujudan pemiagaan yang menyediakan barangan dan perkhidmatan khusus untuk pelancong dengan menggabungkan pelbagai faktor pengeluaran⁸.

Manakala sarjana lain yang memberikan rumusan industri pelancongan seperti L.J. Lickorish dan A.C. Kershaw dari British Travel Association. Mereka berpendapat bahawa 'Perusahaan pelancongan adalah terdiri daripada pelbagai peniaga yang bersama-sama memuaskan kehendak pelancong:

1. Perusahaan Utama, menyediakan keperluan pengangkutan, tempat penginapan dan makanan serta persediaan perjalanan (agensi pelancongan, penyelenggaraan lawatan dan lain-lain lagi).
2. Perusahaan sekunder menyediakan cenderamata dan keperluan pelancong, hiburan, insurans, perkhidmatan bank dan lain-lain. Termasuk di dalam kumpulan ini ialah pembekal perusahaan pelancongan yang utama, kemudahan awam dan perusahaan yang terlibat di dalam promosi pelancongan, agensi pengiklanan dan khidmat perunding kepada perusahaan pelancongan yang lain⁹.

Menurut Yoeti (1988), "pengertian industri pelancongan akan bertambah jelas apabila kita mempelajari perkhidmatan atau pengeluaran yang dihasilkan atau layanan yang diharapkan oleh para pelancong semasa dalam perjalanan ataupun lawatan yang mereka lakukan. Dengan demikian akan kelihatan tahap-tahap perkhidmatan yang diperlukan oleh para pelancong". Pendekatan ini menunjukkan bahawa hasil daripada sesuatu industri pelancongan merupakan semua perkhidmatan yang diberikan oleh pelbagai perusahaan mulai seseorang pelancong itu

⁸ Hunziker, Zur Problematik and Systematik der Betriebswirtschaftslehredes Frendenrerkehr, Jarhbuch fur Fremdenverkehr, I. Jahrgang Munchen, 1952, dipetik dari Drs. Oka A. Yeoti (1988) Pemasaran Pelancongan Dewan Bahasa & Pustaka, Kuala Lumpur (ubahsuai) Abdul Jalil Haji Anuar ms.2

⁹ L.J. Lickorish & A.C. Kershaw, The Travel Trade, Practical Press Ltd. London, 1958, hlm 1 & 3. Dipetik dari Drs Oka A. Yoeti (1988) Pemasaran Pelancongan, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur (ubahsuai) Abdul Jalil Haji Anuar, ms. 2 & 3.

meninggalkan tempat kediamannya, sampai ke tempat tujuan, sehingga pelancong tersebut kembali semula ke tempat asalnya¹⁰.

Suatu definisi yang dianggap sebagai batasan yang mewakili semua perusahaan yang bergerak dalam industri pelancongan dikemukakan oleh Krippendorf iaitu " yang dimaksudkan sebagai perusahaan pelancongan ialah semua bentuk pemiagaan yang menyediakan barangan dan pelbagai jenis perkhidmatan yang memenuhi keperluan pelancong dan dengan demikian mengadakan hubungan dengan pelancong-pelancong dalam urusan mereka seharian.

2.4 Definisi Hasil Pelancongan

Menurut Medlik dan Middleton dalam tulisannya bertajuk *The Product Formulation in Tourism* yang diterbitkan oleh *Association of International Expert and Scientific in Tourism (AIEST)* tahun 1973, menyatakan "..... hasil yang dimaksudkan di sini ialah keseluruhan aktiviti yang bermula dari masa seseorang pelancong itu mula meninggalkan rumahnya, sehingga dia pulang semula ke rumahnya".

Jadi dapatlah dikatakan di sini bahawa maksud semua perkhidmatan yang diperlukan oleh para pelancong sejak dia berangkat meninggalkan tempat tinggalnya sehinggalah masa dia kembali semula ke rumahnya. Secara langsung terdapat 3 bahagian utama yang terlibat secara langsung dengan industri pelancongan iaitu :

- a. Objek pelancongan yang menjadi tumpuan atau tarikan kepada para pelancong untuk mengunjung tempat tersebut.

¹⁰ Drs. Oka A. Yoeti (1988), *Pemasaran Pelancongan*, Dewan Bahasa & Pustaka, Kuala Lumpur (ubahsuai) Abdul Jalil Haji Anuar, ms. 3 & 4.

- b. Kemudahan-kemudahan yang diperlukan dan yang terdapat pada tempat atau objek pelancongan tersebut seperti kemudahan perhotelan, bar, restoran, tempat riadah dan bersukan.
- c. Kemudahan pengangkutan dari tempat asal seseorang pelancong ke tempat atau ke objek pelancongan yang dituju serta kemudahan-kemudahan pengangkutan dari tempat penginapan ke objek atau tempat yang dilawati.

2.5 Konsep-konsep Pelancongan

Pada masa kini terdapat banyak konsep pelancongan digunakan, antaranya seperti 'Green tourism', 'adventure tourism', 'agrotourism', 'ecotourism' dan pelancongan biasa. Konsep 'ecotourism' dipilih sebagai kajian kerana ia merupakan salah satu konsep pelancongan yang baru untuk memerihara alam sekitar dan merupakan konsep yang berpotensi tinggi untuk dimajukan. Ini adalah jelas apabila jumlah kedatangan pelancong asing ke destinasi yang berasaskan alam sekitar semakin bertambah dari setahun ke setahun. Walau bagaimanapun ia memerlukan pengurusan yang teliti dan sempurna.

2.6 Definisi Ecotourism

Ecotourism merupakan istilah yang baru sahaja diperkenalkan di dalam industri pelancongan iaitu di sekitar tahun 1980-an. Perkataan ecotourism ini pertama kali digunakan oleh pelancong di Eropah dan Amerika Utara untuk menerangkan perjalanan yang bertujuan memerhati alam sekitar. Ia mengabungkan dua perkata iaitu '*ecology*' dan '*tourism*'. Sehingga kini, masih belum ada lagi satu takrifan yang dipersetujui sepenuhnya oleh pelbagai pihak. Walau bagaimanapun, pelancongan ecotourism telah dikaitkan dengan pembangunan pelancongan yang menggunakan sistem ekologi alam sekitar (alam semulajadi dan kebudayaan manusia) sebagai

satu produk utamanya, dan ia dikatakan mempunyai impak yang minimum. Pelancongan jenis ini semakin popular pada masa kini, khususnya setelah wujud kesedaran manusia tentang keperluan untuk memelihara alam sekitar yang kian dirosakan oleh pembangunan yang tidak terkawal.

Hector Ceballos-Lascurain¹¹ yang dipercayai mencipta perkataan '*ecotourism*' dalam tahun 1983 dan mendefinisikan ecotourism sebagai pelancongan yang melibatkan penggambaran ke kawasan-kawasan yang secara relatifnya tidak diganggu dengan objektif dan dapat mengagumi, mempelajari, dan menikmati pemandangan, tumbuhan, binatang-binatang liar serta sebarang ciri-ciri kebudayaan yang dijumpai di situ.

Persatuan ecotourism di Alexandria¹², Virginia, sebuah organisasi profesional mendefinisikan ecotourism sebagai pengembaraan bertanggungjawab ke kawasan-kawasan semulajadi yang memelihara alam sekitar dan mengekalkan kesejahteraan hidup penduduk tempatan

Menurut Megan Epler Wood (pengarah persatuan), pelancongan ecotourism telah wujud sejak taman-taman negara ditumbuhkan dan boleh memberi pengaruh yang positif kepadanya. Bagi beliau, tiada perbezaan di antara pelancong-pelancong yang melawat Taman Negara Yellowstone dalam tahun 1892 dengan apa yang sekarang dikatakan pelancongan ecotourism¹³.

¹¹ Dipetik daripada The Sarawak Tribune (1994) 'The Many Faces of Ecotourism' 9 Disember ms.1

¹² Dipetik daripada Wallace, David Rains (1992) "Is Ecotourism For Real?", di dalam majalah Landscape Architecture, Vol 82, Februari 1992, ms. 36

¹³ Dipetik daripada David Rains (1992) "Is 'Eco' Tourism For Real?" di dalam Majalah Landscape Architecture, Vol 82 Feb 1992, ms.36.

Persatuan ecotourism Australia pula mendefinisikan istilah ecotourism sebagai pelancongan yang mampan secara ekilogikal yang nampak pemahaman, penghargaan dan pemeliharaan alam sekitar dan kebudayaan.

Bagi Tony Charter (presiden Persatuan), pelancongan yang berlaku di kawasan semulajadi, bukan pelancongan ecotourism tetapi hanya pelancongan biasa. Ecotourism harus mempunyai faktor-faktor seperti impak yang minimum, pendidikan dan memulangkan balik sesuatu kepada komunitinya.

Persatuan Audobon (1994) di dalam bukunya "Rebirth of Nature" mendefinisikan ecotourism sebagai pengembaraan ke kawasan-kawasan semulajadi dengan tujuan untuk memahami kebudayaan dan sejarah sistem ekologi dan menyediakan pemeliharaan peluang-peluang ekonomik yang menjadikan pemeliharaan sumber-sumber semulajadi sebagai penyumbang faedah kewangan kepada penduduk tuan rumah¹⁴.

Menurut Lisa Choegyal (1991), pelancongan ecotourism merupakan nama baru untuk aktiviti yang lama. Konsep pelancongan ecotourism dikatakan telah lama diamalkan di taman-taman negara dan rezab hidupan liar. Penubuhan taman-taman negara dan rezab-rezab hidupan liar merupakan satu langkah yang berjaya dalam menunjukkan kepada orang ramai kecantikan kawasan terpencil yang dipelihara dengan tekanan yang minimum ke atas alam sekitar. Untuk mencapai ini, perkhidmatan-perkhidmatan yang perlu disediakan harus berharmoni dengan kawasan persekitaran dan sesuai dengan wilayah tersebut. Suatu operasi pelancongan

¹⁴ Dipetik daripada Naisbitt, John (1994), *Megatrends : Global Paradox*, Avon Books, New York ms.165

ecotourism yang berjaya juga harus melibatkan komoniti tempatan dan memberi faedah kepada kedua-dua ekonomi tempatan dan kebangsaan sesebuah negara¹⁵.

Manakala menurut Profesor Madya Mahamad Talhan Idrus (pensyarah Universiti Sains Malaysia), terdapat beberapa takrifan ecotourism, tetapi kesemuanya mempunyai beberapa ciri persamaan. Yang paling penting di antara ciri-ciri ini ialah:

1. Pengembaraan yang bertanggungjawab.
2. Dilakukan dalam persekitaran tabi'i
3. Berunsur mendidik.
4. Memelihara alam sekitar
5. Menjanakan peluang ekonomi untuk penduduk tempatan¹⁶

Walau bagaimanapun, istilah ecotourism dikatakan telah semakin disalahgunakan untuk membangunkan hampir kesemua jenis pelancongan yang ada kaitan dengan alam semulajadi tanpa mengambil kira kebaikan dan keburukan kepada alam sekitar. Ini disebabkan ecotourism merupakan perkataan yang semakin popular dan tren terkini pelancongan. Kawasan-kawasan semulajadi telah diterokai dan dikorbankan dengan mengutamakan bidang pelancongan serta keuntungan sehingga pelancongan ecotourism telah menjadi pelancongan "masstourism".

Istilah ecotourism yang disalahgunakan untuk membangunkan kawasan yang mempunyai sistem ekologi yang mudah rosak boleh mendatangkan kesan sampingan yang buruk seperti yang dinyatakan oleh Lisa Choegyal : "ecotourism boleh merasionalisasikan pembukaan sistem-sistem ekologi yang rapuh dengan kesan-kesan sampingan yang boleh merosakkan

¹⁵ Choegyal, Lisa (1991), "Ecotourism in National Park and Wildlife Reserves", kertas kerja yang dibentangkan dalam Persidangan Tahunan PATA ke-40 di Bali, Indonesia, 12 April 1991 ms 93

¹⁶ Mohamad Talhah Idrus (1995), "Pengurusan Sumber Alam untuk Pelancongan: Cabaran dan harapan", kertas kerja yang dibentangkan dalam Seminar Kebangsaan : Pelancongan dan Perspektif Islam, di Hyatt Regency, Kuantan 4^{hb}-5^{hb} September 1995 ms. 5.